

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió) 1972. 4—6. sz. — A három számban megjelent tanulmányok közül csak egyet emelünk ki, amely nem a második világháború történetéhez kapcsolódik. Ez **I. KOROTKOV**: „A marxista—leninista módszertan megerősödése és győzelme a szovjet hadtudományban” (5. sz. 3—11. o.) c. munkája. A háborúról és a hadseregéről szóló marxi—lenini tanítás, amely már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt kialakult, a közvetlen elméleti és módszertani alapot alkotta a proletariátus hadtudománya számára. A forradalom előtt a hadtudománnyal csak az uralkodó osztályok képviselőinek szűk csoportja foglalkozott. Az 1920-as évek elején a szovjet katonai káderek politikai és ideológiai nézeteiket tekintve még nem alkottak homogén csoportot. A központban a hivatásos forradalmárok csoportja állt (Lenin, Antonov-Ovszenko, Bubnov, Vorosilov, Guszev, Njevskij, Podvojszkij, Sztálin, Frunze, Ejdemann), és hozzájuk lehet számítani még azokat a fiatal kommunistákat is, akik vezető pozíciókat töltöttek be a polgárháborúban (Aralov, Belov, Berzin, Dibenko, Jegorov, Kork, Lacsisz, Tuhacsevszkij, Uborevics, Jakir stb.)

A katonai káderek másik csoportja olyan régi szakemberekből állt, akik a szovjethatalmat szolgálták ugyan, de világnézetük, politikai nézeteik különbözők, gyakran tisztázatlanok voltak. Sokan részt vettek a polgárháborúban és igyekeztek új módon megközelíteni a katonai, technikai kérdések megoldását. (Boncs-Brujevics, Vacetisz, Jegorjev, Kamenyev, Saposnyikov stb.) Ezekhez a szakemberekhez csatlakozott az elméleti tudósok már korábban komoly tudományos eredményeket elért csoportja.

Végül a harmadik összetevőt a szovjet akadémiák nevelte fiatal katonai értelmiség alkotta.

A továbbiakban a szerző röviden áttekinti, hogy a csoportok elméleti tevékenységének, olykor belső vitáinak eredményeképpen, hogyan alakult ki az 1920—30-as évek folyamán az új módszertan, a régi nézetek mellett milyen

trockista és más jobboldali vagy szélső baloldali irányzatokat kellett leküzdeni, és milyen konkrét intézkedések születtek ennek elősegítésére. Befejezésként utal arra is, milyen eredményeket hozott ez a fejlődés a hadtudomány terén a második világháborút közvetlenül megelőző években.

A továbbiakban ismertetett művek mind a második világháború történetével foglalkoznak. A légitámadás különböző formáit taglalja **P. KUTAKOV**: „A légi hadműveletek végrehajtása” (6. sz. 20—28. o.) c. tanulmánya. A Nagy Honvédő Háború alatt, bár a légierők alkalmazásának alapvető formája a szárazföldi és tengeri erőkkel való együttműködés volt, gyakran hajtottak végre önálló légi hadműveleteket is, amelyek során csak saját erőkkel és eszközökkel nagy hadműveleti feladatokat oldottak meg. A légitámadás elméletét már az 1930-as években kidolgozták, és ez az elmélet alapjában véve helyesnek bizonyult. Légi hadműveleteket a következő célokkal hajtottak végre:

1. Az ellenséges légierő csoportosításainak megsemmisítésére (gyengítésére) irányuló hadműveletek. Ezek nemcsak a szárazföldi csapatok tevékenységét könnyítették meg, hanem a légi uralomért folytatott harc legfontosabb módját is jelentették. A hadműveleteket nagy erőkkel és több nap folyamán hajtották végre, pontosan kidolgozott terv alapján, 300—1200 km-es arcvonalon, 250—300 km mélységben. A repülőterekre mért csapásokat légi harcok egészítették ki. Az első légi hadműveletet 1941. június 25—30-a között hajtották végre. A cél az volt, hogy megsemmisítsék a Finnország és Észak-Norvégia repülőterein állomásozó ellenséges repülőgépeket és ezzel lehetetlenné tegyék a Leningrád ellen készülő tömeges támadásokat. A hadműveletben az Északi Front légierői, a Balti Flotta és az Északi Flotta repülői vettek részt. Kb. ezer felszállást hajtottak végre és megsemmisítettek 130 repülőgépet. Az ellenség kénytelen volt átcsoportosítani erőit és július közepéig lemondani a Leningrád elleni tömeges támadásokról. Ugyanilyen sikeres hadművelet zajlott le október

11—18-a, valamint november 5—8-a között a moszkvai csata időpontjában. Október 11—18-a között legalább 500 ellenséges repülőgépet semmisítettek meg. A szerző a továbbiakban még számos légi hadműveletet ismertet, konkrét adatok alapján elemzi a váratlanság tényezőjének jelentőségét az eredményesség szempontjából.

2. Az ellenség hadművelési tartálékainak és kommunikációs vonalainak megsemmisítésére irányuló hadműveletek. Ezek közül az egyik kiemelkedő jelentőségű fegyvertény az volt, amelyet 1943. augusztus 4-e és 15-e között hajtottak végre hatalmas erőkkel. A Voronyezsi és a Sztjeppei Front csapatai augusztus 3-án ellentámadást indítottak Bjelgorod—Harkov irányában. A felderítés hírül adta, hogy a németek hatalmas erőket összpontosítottak azzal a céllal, hogy ellencsapást mérjenek a Voronyezsi Front szárnyára. A hadműveletben a légierő 7100 felszállást hajtott végre és sikerült megakadályozni a német páncélos és gépesített egységek összehozását.

3. Az ellenség hátszágában lévő hadiipari objektumok megsemmisítésére irányuló hadműveletek. Mindjárt a háború első szakaszában, 1941. július 10-e és 30-a között a 4. légi hadtest és a Fekete-tengeri Flotta repülői 8 támadást intéztek a román olajvidék ellen, aminek következtében a termelés a felére csökkent. Ebből az időből meg kell még említeni a Berlin elleni támadásokat is. Az ilyen jellegű hadműveletek a háború befejező szakaszában lettek ismét jelentősek, amikor az arcvonal a fasiszták hátszágához közeledett. Kiemelkedik a königsbergi erőd elfoglalása, amelynek folyamán több mint 14 ezer felszállást hajtottak végre és 4500 tonna bombát dobtak le.

Egy nagy jelentőségű hadművelet történetét foglalja össze V. GURKIN: „A fasiszta-német csapatok szétzúzása a Don középső folyásánál” (5. sz. 21—27. o.) c. írása. 1942 decemberében a legfelsőbb hadvezetés úgy döntött, hogy a Sztálingrádnál bekerített csapatok felmorzsolásával egyidejűleg szétzúzza a Don középső folyásánál védekező 8. Olasz Hadsereget és a „Hollidt” hadseregcsoportot, és eltolja a külső arcvonalat a bekerítés körzetétől 150—200 km-re. A feladatot a Délnyugati Front és a Voronyezsi Front balszár-

nya kapta, melyeknek állományát a Főhadiszállás tartalékaiból egészítették ki. A hadművelet a „Szaturnusz” fedőnevet kapta. A december 10-ére tervezett támadást el kellett halasztani, mert az előkészületeket nem sikerült befejezni. Közben, december 12-én, a németek nagy erőkkel támadást kezdtek Kotyelnikovszkij térségéből Sztálingrád irányába. Ennek következtében megváltozott a szovjet támadás fő iránya. Korábban a doni és a sztálingrádi arcvonal hadművelési biztosítása csak a támadás másodrendű céljaként szerepelt, most azonban ez a december 16-ára tervezett támadás fő feladatává vált. A támadás eredményeként meg kellett semmisíteni a Don középső folyásánál bekerített segítségére törő csapatokat, és olyan körülményeket kellett létrehozni, amelyek kizárják a felmentés lehetőségét. A módosított hadművelet a „Kis Szaturnusz” nevet kapta. A hadművelet kezdetekor a szembenálló felek a következő erőkkel rendelkeztek: szovjet csapatok — 425,5 ezer ember, 1170 harcokci és rohamlőveg, 5025 lőveg és aknavető (reaktív aknavetők, légvédelmi lővegek és 50 mm-es aknavetők nélkül), 455 repülőgép; német-fasiszta csapatok — 459 ezer ember, 600 páncélos és rohamlőveg, 3600 lőveg és aknavető, 500 repülőgép. December 18-án a szovjet csapatok áttörték az arcvonalat. 19-én elfoglalták Kantyemirovkát, majd Tacinszkaja és Morozovszk körzetét. További csapásaik, összhangban a Sztálingrádi Front december 24-én Kotyelnikovo irányában indított támadásával, az egész „Don” hadseregcsoport bekerítésének veszélyét idézték fel. Az ellenség ezért kénytelen volt hátravonni a blokádtörésére rendelt csapatokat.

A decemberi támadás folyamán a Délnyugati Front és a Voronyezsi Front balszárnyának csapatai 340 km-es arcvonalon áttörték az ellenség védelmét, előrenyomultak 150—200 km-t és nagy károkat okoztak a fasisztáknak.

A Délnyugati Front behatolása Tacinszkaja és Morozovszk körzetébe döntő hatással volt a „Don” hadseregcsoport támadásának menetére, amelynek a blokádtörése lett volna a célja. Ezen kívül kedvező feltételek alakultak ki a támadás kifejlesztésére Vo-

rosilovgrád és Voronyezs irányába. A szerző a cikket sok szemléletes táblával egészíti ki.

Egy távoli, de rendkívül jelentős hadszíntér eseményeivel foglalkozik I. KOZLOV: „Az Északi Flotta és a belső kommunikációs vonalak védelme 1941—1945-ben” (4. sz. 18—25. o.) c. tanulmánya. A háború alatt az Északi-tenger belső kommunikációs vonalainak rendkívül nagy katonai és gazdasági jelentőségük volt. Itt valósították meg a Karéliai Front, a haditengerészeti bázisok, a flotta egységeinek elállítását. A főútvonalak a következők voltak: Kólai-öböl — Ribacsij és Szrednij-félsziget; Kólai-öböl — Arhangelszk; Arhangelszk — a sarkvidék nyugati szektorának kikötői; a Fehér-tenger kikötői közötti utak. 1942 nyarától itt haladtak az Arhangelszkbe tartó szövetséges hajókaravánok, ezenkívül az északi-tengeri út biztosította az összeköttetést a Távols-Kelettel, a különböző szállításokat és a hajók átírányítását a Csendes-óceáni Flottából az Északi Flottába.

Az összeköttetés megszervezése és védelme, különösen kezdetben, rendkívül nehéz volt. Kevés volt a szállítóhajó, és ezek is jelentősen eltértek egymástól méretben (700 tonnától 12 ezer tonnáig) és sebességben (5 csomótól 12 csomóig), ami igen megnehezítette a karavánok összeállítását.

Nagyon kevés volt a kísérethez igénybe vehető hadihajók száma is. A karavánok biztosítása céljából megszervezték a rendszeres légi felderítést, tengeralattjárók járőrözését és a kíséretet is, de ez utóbbit eleinte csak egy, legfeljebb két hadihajó alkotta, s gyakran ezeket is más rendeltetésű hajókból alakították át. Ennek ellenére 1941-ben az Északi Flotta 260 szállítóhajót biztosított, és ezek közül csak hármat süllyesztettek el. 1942 augusztusában létrehoztak egy haditengerészeti támaszpontot az Új Földön, 1944-ben pedig a Dikszon-szigeten. Fokozatosan javult a repülőgépek minősége, emelkedett a számuk és hajók száma is, ami kedvezőbbé tette a helyzetet. A háború alatt összeállított 1471 belső rendeltetésű karavánban 2568 szállítóhajó vett részt, ezeket 3617 hadihajó biztosította. A karavánok több mint egymillió embert és több mint másfél millió tonna rakományt szállítottak.

A háború befejező szakaszához kapcsolódik V. MACULENKO: „Hadművelési álcázás a háború harmadik szakaszában” (6. sz. 29—40. o.) c. munkája. (Hadművelési álcázás a háború első és második szakaszában c. cikket lásd 1972. 1. sz.) A háború harmadik periódusában a hadművelési álcázás tovább fejlődött és kedvezőbb körülmények között lehetett megvalósítani is, mint 1941—43-ban. A hadászati kezdeményezés szilárdan a szovjet parancsnokság kezében volt, ami lehetővé tette számára, hogy megválassza a harc vezetésének formáit és módozatait.

1944—45-ben az álcázást a nagy méretek és a módszerek sokoldalúsága jellemezte, amelyek közül a szerző újként említi meg a következőket: a széles arcvonalakon, egyszerre több szakaszon, a hadászati mellékirányokban is folytatott harcfelderítést; a légi-erők aktív tevékenysége a fő- és mellékirányokban; támadó hadműveletek egyidejű előkészítése egy sor hadászati irányban; a ködösítés nagyarányú, többek között a légi-erők által való alkalmazása.

Az alapelvek rögzítésében nagy szerepet játszott az 1943. évi Harcszabályzat és az Utasítás az állásvédelem átörökléséhez c. szabályzat.

A továbbiakban a szerző sorra veszi a háború harmadik szakaszának összes jelentősebb hadműveleteit és ismerteti, hogy melyiknél milyen álcázási formát alkalmaztak, egészen a befejező berlini hadműveletig.

Ugyancsak a háború befejező szakaszának egyik speciális problémakörét dolgozza fel K. KRAJNYUKOV—J. KUZNYECOV: „A katonai tanácsok tevékenysége a szovjet hadsereg külföldön folytatott hadműveleteiben” (4. sz. 31—39. o.) c. írása. A külföldi államok területén folyó harcok idején a frontok és hadseregek katonai tanácsai rövid idő alatt a követelményeknek megfelelően átszervezték a pártpolitikai munkát. A párt- és Komszomol-szervezetekre támaszkodva biztosították a csapatok magas erkölcsi-politikai színvonalát és támadó szellemét, a szovjet harcosok és a helyi lakosság jó kapcsolatait.

A katonai tanácsok képviselték a kommunista pártot és a szovjet kormányt, segítették megoldani a felszabadított területek normális gazdasági, politikai és kulturális életének megin-

dításával kapcsolatos problémákat. Ezeknek a feladatoknak a megoldására a katonai tanácsok tervszerűen és rendszeresen készültek fel 1944 eleje óta, vagyis azóta, hogy a szovjet csapatok idegen területre léptek.

A szerző részletesen ismerteti, milyen nagy súlyt fektettek egyrészt a katonák internacionalista nevelésére, a felszabadított országok, köztük a Szovjetunióval háborút viselő országok lakosságával való jó viszony kialakítására, másrészt a harcosok és az ott-hon közötti kapcsolat jó megszervezésére, hogy ne hatalmasodjon el a hazától való elszakítottság érzése. A szerző elemzi azt is, hogy milyen viszony alakult ki a csapatok és a helyi adminisztráció között Lengyelországban, Csehszlovákiában, Bulgáriában és Jugoszláviában, milyen volt a kapcsolat a városi és helyi parancsnokságok és az általuk kinevezett helyi szervek között Romániában, Magyarországon, Ausztriában, majd később a fasiszmus által legjobban megfertőzött Németországban. A cikk néhány konkrét adattal illusztrálja azt is, hogy mit jelentett egy-egy nagyváros élmezőjének megoldása, a háborúban elhurcoltak, menekültek, táborokból kiszabadítottak ellátása.

Megemlítjük még, hogy az 5. szám közli *Mucs Sándor*: „A Magyar Néphadsereg kialakulásának történetéhez” című tanulmányát (36—43. o.) (*Lengyel István*)

WOJSKOWY PRZEGLAD HISTORYCZNY (Lengyelország) 1972. 1. sz. — Ünnepi szám a Lengyel Munkáspárt megalakulásának 30. évfordulójára. Valamennyi tanulmány a párt megalakulásának és tevékenységének történetével foglalkozik a második világháború alatti években. — *Mieczysław JAWORSKI*: „A Lengyel Munkáspárt harca a Nemzeti Frontért 1942—47 között” (8—27. o.) Az 1942 januárjában megalakult Lengyel Munkáspárt programjában leszögezte, hogy a megszállók elleni elszánt harc egyben a szabad és független Lengyelorszáért vívott harcot is jelenti. A Nemzeti Front megteremtésének koncepciója e kettős feladat megvalósítása érdekében született. A nemzeti felszabadító harc vezetője csakis a munkásosztály lehet, amely ezt a harcot összeköti a társadalmi felszabadulásért vívott harccal. A

párt rámutatott arra, hogy a lengyel nép nem áll egyedül ebben a küzdelemben, hanem biztosan számíthat a Szovjetunió segítségére. Egyidejűleg megalakult a Népi Gárda vezérkara is, amely határozatot hozott az országban a haladó és hazafias erőkre támaszkodva a partizánok tömegmozgalmának megszervezésére — ami azután a lengyel társadalom első következetes védelmezőjévé vált. A londoni emigráns kormány s a vele rokonszenvező reakciós tényezők határozottan elleneztek a partizánmozgalom kibontakozását, mivel félték attól, hogy az forradalmaitja a társadalmat és veszélyezteti az uralkodó osztály érdekeit. Ennek ellenére egyre szélesedett a párt politikai munkája s létrehozták a helyi nemzeti bizottságokat, a Nemzeti Front első szerveit. A tanulmány a politikai helyzet és a társadalmi erőviszonyok alakulásának, a Lengyel Munkáspárt következetes harcának analízise. „A partizánharc és a fegyveres ellenállás jel-szava a nemzet minden rétegéhez eljutott, ámbár a reakció elfojtott minden harci hangulatot” — írta 1944. május 15-én az „*Armija Ludowa*” című lap. — *K. KACZMAREK*: „A Lengyel Munkáspárt szerepe a Lengyel Népi Hadsereg megalakulásában 1944—45-ben” (28—49.o.). A Szovjetunióban élő lengyelek a kommunisták kezdeményezésére létrehozták a Lengyel Hazafiak Szövetsége elnevezésű antifasiszta szervezetet. A szövetség kérte a szovjet kormányt, hogy engedélyezze a lengyel hadsereg felállítását a Szovjetunió területén. Az engedélyt 1943. május 8-án meg is kapták s azonnal megkezdődött az I. Kosciuszko Gyaloghadosztály kiképzése. A szükséges fegyvereket és pénzt a szovjet kormány bocsátotta rendelkezésre. 1943. október 12-én a leninói csatában győztesen esett át a hadosztály a tűzkeresztségen, amely csakhamar I. hadtestté, később pedig I. Lengyel Hadsereggé fejlődött. 1944 júliusában az I. Lengyel Hadsereg alakulatai részt vettek a lublini vajdaság felszabadításában, majd szeptemberben Varsó Prága nevű negyedének elfoglalásában. 1944 második felében a Lengyel Munkáspárt erőfeszítései eredményeként megalakult a 2. Lengyel Hadsereg is. Mindkét hadsereg kitüntette magát a második világháború végső harcaiban. A tanulmány a Lengyel Népi Hadsereg

szervezésének nehézségeit, a párt politikai befolyásának biztosítását, a nevelési feladatokat, a társadalmi-gazdasági körülményeket s az eredményeket tárgyalja. — *R. NAZAREWICZ*: „A lengyel ellenállási mozgalom és a szovjet népek felszabadító harcával való együttműködésének politikai problémáiról” (50—80. o.). 1941 nyarán a németek megtámadták a Szovjetuniót s ez a körülmény döntő fordulatot hozott a második világháborúban. Széles körű antifasiszta koalíció bontakozott ki, melyben a vezetés szerepe hamarosan a Szovjetunió kezébe került. A szovjet nép ellenállása lelkesítette a lengyel nép ellenállási mozgalmát is, jóllehet a lengyel emigráns kormány mindent megtett megakadályozására. A polgári illegális szervezetek és a kommunisták által irányított fegyveres csoportok közötti éles ellentétek, a londoni kormány szovjetellenes kampányát, a londoni lengyelek áruló politikáját, a lengyelországi tömeges partizánmozgalom eredményeit, a szovjet hadsereg partizánoknak nyújtott segítségét tárgyalja a szerző, a kérdés historiográfiai áttekintését is adva. — *Cz. PODGÓRSKI*: „A Lengyel Haza-
fiak Szövetségének szerepe a lengyel hadsereg megalakulásában a Szovjetunióban” (81—105. o.) és *W. JURGIELEWICZ*: „A Szovjetunió segítségével a Lengyel Népi Hadsereg megalakulásához a második világháború alatt” (106—128. o.) című tanulmányok sokoldalúan ismertetik a lengyel hadsereg megszűlésének körülményeit és feltételeit 1942-től. A Szovjetunióban élő lengyel csoportok tevékenységét, a hadseregbe lépő önkéntes káderek összetételét, a politikai apparátus feladatait, a Szovjetunió anyagi-személyi segítségét tárgyalja — részletes kimutatásokkal. — *B. KOBUSZEWSKI*: „A Népi Gárda és a Népi Hadsereg a megszállók vasúti szállítmányai elleni harcban 1942. május—1945. január között” (129—172. o.). A vasúti közlekedés lehetetlenné tétele vagy megnehezítése a Népi Gárda és a Népi Hadsereg legfontosabb feladatai közé tartozott. Lőszert, olajat, hadifelszerelést, élelmet, katonákat szállító szerelvényeket robbantottak fel vagy siklattak ki, teljes erővel folyt „a sínekért vívott csata”, a németek a hadtápvonalalaikat képtelenek voltak biztosítani. A cikk partizánkörzetenként sorolja fel a számtalan akciót és azok

eredményeit, emléket állítva az akcióban résztvevő sok-sok hős partizánnak. — *M. JUCHNIEWICZ*: „Lengyelek az európai baloldali ellenállási mozgalmakban” (173—212. o.) című tanulmány széles áttekintést ad Európa szinte valamennyi országában a haladás szolgálatában tevékenykedő lengyel hazafiakról, akiknek fegyveres harca jelentős mértékben hozzájárult a náciellenes koalíció győzelméhez. — *B. PLESNIARSKI*: „A »Swit« (Hajnal) forradalmi szocialista csoport és a Népi Hadsereg »Swit« 2. dandárjának kulturális-felvilágosító és politikai tevékenységéről” (244—256. o.) számol be a szerző, ismertette a switowisták sokirányú feladatait, a mozgósítás, politikai felvilágosítás, katonai kiképzés területén. Munkás-paraszti fiatalok, a párt lelkes propagandistái teremtetek kapcsolatot és közvetítettek a párt, a polgári lakosság és a partizánok között, az ország tragikus helyzetében ébren tartva a lengyel nép felszabadulásba vetett hitét. Meg kell még említeni *K. SIDOR*: „A Lengyel Munkáspárt Lublin körzetében” (270—278. o.), *St. SZOT*: „A Népi Gárda és Népi Hadsereg egy tisztjének visszaemlékezéseiből” (279—296. o.), *St. GÁC*: „A megszállókkal vívott harcokról Łowicz környékén” (297—308. o.) és *N. MICHTA*: „A népi hatalom megszilárdításáért folytatott harcról Krakkó körzetében” (309—328. o.) című visszaemlékezések mellett *J. DUBRAWSKI—W. STRZAŁKOWSKI*: „Katonai problémák a Lengyel Munkáspárt, a Népi Gárda és a Népi Hadsereg sajtókiadványaiban” (329—349. o.) címmel közölt dokumentumokat, amelyek a háború alatt, a harcok közben elemzik a különböző katonai kérdéseket, a partizánharcok katonai szervezésének problémáit s éppen ezért fontos forrásanyagul szolgálnak a korszak katonai történetének és problémáinak megítéléséhez. Kronológia és bibliográfia segíti a Lengyel Munkáspárt, a Népi Gárda és Népi Hadsereg megszállás alatti történetének feldolgozását és a kutatómunkát. (*Windisch Aladár*né)

MILITÄRGESCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság) 1972. 4. sz. — *Karl GREESE—Horst SEELING*: „A Német Nemzeti Néphadsereg légierője és légvédelme harcászultságának fejlődése 1957—58-ban.” (411—422. o.) A NATO államok részéről tapasztalt ag-

resszivitás és főleg a nyugatnémet militarizmus arra készítette a német kommunista pártot, hogy fokozottabb figyelmet fordítson a honvédelemre és kidolgozza a haderők fejlesztésének tervét fegyvernemekre felbontva. A légvédelemre az ellenség időben való felderítése és megsemmisítése hárult. A párt e célkitűzését a párttagok és ifjúsági szervezetek tagjai maradéktalanul magukévé tették, az egyes egységeknél tapasztalható bizalmatlanságot pedig gondos politikai nevelőmunkával és alapos szakmai kiképzéssel felszámolták. Szovjet repülő és kiképzők szívós munkája és a szovjet és német egységek együttes gyakorlatai biztos alapot teremtettek a légiő és légvédelem megszilárdításához. — *Dieter FRICKE*: „Militarista nevelés a porosz hadseregben az imperialista korszak elején.” (423—434. o.) A hadsereg tagjainak egyharmada parasztokból állt, kiknek tudás- és műveltségi szintje rendkívül alacsony volt. Valamivel kedvezőbb volt a városi és iparvidéki fiatalság felkészültsége, de a katonai szolgálatért ők sem lelkesedtek. Okát a német vezérkar a szociáldemokraták aknamunkájában látta. Mivel a porosz militarizmus, amely végsősoron a világ újra felosztását tűzte ki célul és ilyen katonákkal mégsem valósíthatta meg terveit, a hadsereg átnevelését legfontosabb feladatának tekintette. A világpiacon elért gazdasági eredmények a lakosság nagy részét is kormánypártivá tették, bár a tömegek megbízhatósága elég labilis volt még. A hadsereg ideológiai felkészítése érdekében elrendelték a szociáldemokrata eszmék és antimilitarista eszmék elleni propagandát és szigorúan jártak el katonai vétségek esetén. E drasztikus irányzattal megteremtették azt a szellemet, amely a sovinizmuson és nacionalizmuson alapult és a hadsereget a monopolkapitalista csoportok érdekeinek maradéktalan eszközüvé tette. — *Horst FIEDLER*: „Az állammonopolista hadseregfejlesztés programozásának kialakulása az NSZK-ban.” (435—444. o.) A 60-as évektől kezdődően erősödött meg a militarista körök befolyása a gazdasági életre: a pénzügyi és hadiipari szervek még szorosabb együttműködése, valamint a hadiipari trösztök erőteljes koncentrációja figyelhető meg. Az 1971—72-es Fehérkönyv stabil katonai egyensúly kialakításával indokol-

ja e törekvéseket, amely nem más, mint a haderők felszerelésének és fegyverzetének hosszútávú programja és megbízható eszközt jelent az agresszív politika folytatására. Az első, valamint a második világháborút megelőző időszakra jellemző intézkedések ezek, amelyek megteremtették a gazdasági alapot az agresszióhoz. — *Olav GROEHLER*: „A légiő globális stratégiája, egy 1942-es dokumentum alapján.” (445—459. o.) A nyugatnémet hadtörténetírás egyértelműen állítja, hogy a fasiszta német légiő sikertelenségének oka, hogy nem tudta betölteni hadászati szerepét, mivel erre nem készítettek fel. A közzétett dokumentum éppen az ellenkezőjét bizonyítja. Harcászati szerepe mellett állandó jelleggel napirenden volt a hadászati felkészítése, mely a szállítófeladatok mellett agresszivitásával már nemcsak a Szovjetunió, hanem Afrika, Ázsia, sőt Amerika népeinek biztonságát is veszélyeztette. E koncepció megvalósítása mégsem volt lehetséges, egyrészt az állandóan jelentkező nyersanyaghiány miatt, másrészt mivel 1942-től a keleti fronton harcoló szárazföldi erők kiépítése és ellátása a német gazdaságot móffelt megterhelte. — *Karl NUSS*: „A Reichswehr katonapolitikai koncepciójának alapjai, céljai és összetevői.” (460—469. o.) A hadtörténeti fel dolgozások leegyszerűsítik a Reichswehr politikai szerepét akkor, amikor annak csak az ország belsejében játszott ellenforradalmi tevékenységét hangsúlyozzák. Belső funkciója, mely az antikommunizmussal jellemezhető, mindvégig ez is volt. A katonai vezetők titkos tervtanulmányai azonban arra engednek következtetni, hogy a Reichswehrnek lényegesen jelentősebb volt a külső funkciója: megfelelő eszköz az első világháborút lezáró békeszerződések revíziójához és egy expanziós imperialista külpolitikához. Ez elsősorban egy „keleti bázis” kiépítését jelentette, vagyis Lengyelország felszámolását, szövetséget a polgári Oroszországgal, de érintette az expanzió egyéb lehetőségeit is, valamint a semlegesség — szövetség kérdését az egész kontinensen. A katonai hagyomány című fejezet Ernst Schnellernek, a német és nemzetközi munkásmozgalom bátor harosának állít emléket, aki 1944-ben a sachsenhauseni koncentrációs táborban vesztette életét. (*Rákóczi Katalin*)